

I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
No:35 (Ekim 2006)

SIYASAL TEMSİL

Birsen ÖRS*

Özet

Temsilin hem bir kavram hem de bir kurum olarak ortaya çıktığı 12. yüzyıldan günümüze geçirmiş olduğu anlam ve işlev değişimi, onun tanımlanmasını güçleştirmekte ve bir anlam kargasası yaratmaktadır. Diğer yandan, son 30-40 yıl içinde Batı Demokrasilerinde giderek güçlenen “yeni sosyal ve siyasal hareketler”, temsili demokrasi konusunda yeni tartışmaları gündeme getirmiş ve temsil kavramının yeniden irdelenmesi eğilimini güçlendirmiştir. Bu yazının amacı, demokrasinin temelini oluşturan “temsil” kavramını hem tarihsel hem de modern anlamlarında irdelenmek, kavramı yeniden düşünmek ve Türkçe literatüre, bu betimleyici çalışmayla, küçük bir katkıda bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler : Temsil, Siyasal Temsil, Temsili Demokrasi, Parlamentolar.

Political Representation

Abstract

The evolutionary changes in the meaning and functions of representation as a term and as an institution from 12th century when the term is generated, to the modern times, makes it difficult to define the term. On the other hand, new social and political movements which have been increasingly rising in Western democracies during last 30-40 years, brought to the agenda new debates about representative democracy. I, in this paper, tried to analyze the term “representation” which constitutes one of the basic characteristics of democracy, from both historical and modern perspectives, to rethink the term, and finally to make a modest, descriptive contribution to the Turkish literature on political representation.

Keywords: Representation, Political Representation, Representative Democracy, Parliaments.

---

* Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslar arası İlişkiler Bölümü, Siyaset Bilimi Anabilim Dalı.

GIRIS

Siyaset biliminin ve özellikle demokrasi kuramının temel kavramlarından olan “temsil”, günlük yaşamımızda da sık kullanılan bir sözcük. Bununla beraber, sık kullandığımız diğer bir çok siyasal kavram gibi, bu kavramın da hem siyasal olmayan anlamlarda hem de birden fazla siyasal anlamda kullanılıyor olması, çok açık ve net bir biçimde tanımlanmasını zorlastırmaktadır. Bir diğer zorluk, temsil kavramının anlamının zaman içinde değişmesinden kaynaklanmaktadır. Temsil kavramının anlamında karşılaşılan bu zorluk, ister istemez “temsilci” kavramında da karsımıza çıkmaktadır. Bu zorluğu asabilmek için, belki de, önce temsil kavramının ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimine, daha sonra da temsili demokrasilerin yaygınlaşması ile birlikte ortaya çıkan modern temsilin farklı yorumlarına bakmak yararlı olabilir. Bu çalışmanın “temsil” kavramına açık, net ve kesin bir tanım getirme amacı yoktur. Bu, oldukça güç bir tasarı olurdu. Bunun yerine, siyasal temsil konusunda Türkçe literatürde hissedilen zayıflığı gidermek amacıyla girilen, katkı niteliğinde, çok küçük bir çabadır. Bu amaçla, hem temsil literatürü mümkün olduğunca taranarak bu konudaki teoriler karşılaştırmalı olarak kısaca açıklanmış, hem de teorik yaklaşımlar ile siyasal süreçte fiilen gerçekleşenler karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

TEMSİLİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Aslında bazı yöneticilerin seçildiği ve bu nedenle de demokrasinin ilk örneği olarak kabul edilen Antik Yunan’da temsil kavramına denk gelen bir sözcüğe rastlamıyoruz.¹ Bugün kullandığımız temsil kavramı, Romalıların “repraesentare” sözcüğünden türemiştir. Ancak, “repraesentare”, bugünkü anlamından çok daha farklı bir anlamda; daha önce olmayan bir şeyin yazılı olarak ortaya konması veya bir soyutlamanın bir objede somut hale getirilmesi (örneğin, insan yüzünde veya bir heykelde cesaretin, hüznün, sevincin vb. duyguların somutlaşması gibi) anlamında kullanılmış, diğerleri adına hareket eden bireyler veya siyasal kurumlar için kullanılmamıştır. Bugünkü kullanımına benzer anlamda, ilk defa 13. ve 14. yüzyıllarda Latince’de, daha sonra ise İngilizce’de, Kilise Konseylerine katılmak üzere gönderilen kişiler için veya İngiliz Parlamentosu için kullanılmaya başlandığını görüyoruz.² Daha geniş olarak bakarsak, kavramın tüm Ortaçağ boyunca, çeşitli sosyal ve hukuki gelişmelere paralel olarak, yavaş yavaş geliştiğini görürüz. Ortaçağ yazarları arasında, kavramın modern anlamıyla kullanımına rastlamıyoruz, çünkü “baskasının yerine ve adına” kamusal faaliyetleri yürüten kişi

¹ Hana Fenichel Pitkin, *The Concept of Representation*, Berkeley, L.A.: University of California Press, 1972, s.3. Antik Yunan’da temsil konusu için bkz. J.A.O. Larsen, *Representative Government in Greek and Roman History*, Berkeley: University of California Press, 1955, passim; Antik Yunan’da demokrasinin prensipleri konusu için bkz. Robert Dahl, *Democracy and Its Critics*, New Haven: Yale University Press, 1989, s.18-19.

² H.F. Pitkin, *Ibid.*, s.3.

biçiminde bir anlayışın varlığı söz konusu değildi. Bu anlayışın gelişimi, büyük ölçüde, 12. yüzyılda hukuk alanında başlayan gelişmelerin ürünü olmuştur.

12. yüzyılda Kilise'nin idari olarak genişleme ve merkezileşme anlamında önemli bir ilerleme kaydettiğini görüyoruz. Bunun nedeni, geniş coğrafi alanlarda birliği ve eşitliği sağlamak için prosedürlerin gelişimine duyulan ihtiyaçtı. Gregoryen reform hareketinden sonra, Ortaçağ Kilisesi örgütlü ve merkezi bir dini toplum yaratma çabasındaydı. Bu çabanın bir sonucu olarak, Batı Avrupa'da Kilise faaliyet alanını oldukça genişletti. Kilise, bir dini cemaat olarak giderek daha karmaşık hale gelen kurumun yönetimi için pratik metodlar geliştirme ve kendini daha iyi ifade edebilme araçları geliştirme ihtiyacı içindeydi. Feodal hukuk, yöneticiler ve soyluların mahkemede fonksiyonlarını güçlendirmekteydi. Onlar, dolaysız bir biçimde, kendileri için hareket ediyorlardı. Rıza gösterdiklerinde ya da karşı çıktıklarında, olaya dahil olan kişiler olarak kendi adlarına hareket ediyorlardı. Roma ve Kilise Hukukunun yeniden canlanması, hem dünyevi hem de ruhani yönetimin daha sofistike hale gelmesinde hem etkili oldu, hem de bundan kendisi de etkilendi, ve feodal hukukun sınırlı karakterini bastıran yeni kavram ve prosedürlerin gelişimini sağladı. Ayrıca, Roma Hukukunun yeniden yorumlanması, siyasal otorite kavramının anlamını da kısmen değiştirdi. Örneğin, siyasal otoritenin halktan alındığı veya halkın tüm iktidarı sürekli olarak yöneticiye devrettiği (lex regia), yaygın bir görüş haline geldi. Bu gelişmelerin yanı sıra, Roma kökenli iki kavramın, hukuk alanında önemli rol oynamaya başladığını görüyoruz. Bunlardan birisi, kolektif veya ortak bütün olarak korporasyon (universitas) kavramı, diğeri ise bir baskısı adına hareket eden, onu temsil eden birey olarak procurator idi. Bu iki anlayış fiilen uygulanmaya başladığında ve temsil, bir toplumun tüm üyelerinin bireysel haklarında temel olmaya başladığında, modern parlamenter demokrasi kavramı ortaya çıkmış oldu.³ Korporasyon veya Universitas, fiktif bir kişi, ortak çıkarları olan bireylerden oluşan bir grup olarak algılanmaktaydı. Diğer bir deyişle, corporate kişi veya korporasyon bir topluluğun tüm hak ve çıkarlarının toplamı idi. Procurator veya proctor ise, bir baskısı adına hareket eden kişi anlamına gelmekteydi. "Bir kişi olarak korporasyon anlayışının gelişimi ile, proctor kavramı corporate kişiye uygulanabildi, diğer bir deyişle, ancak o zaman, tek bir kişi tarafından 'temsil' edilen corporate bütün anlayışının bir anlamı oldu".⁴

Corporate anlamında toplulukların, baskıları tarafından (proctorial) temsilinin gelişimi, 13. yüzyılda dini ve laik mahkemelerin büyük toplantılarında gerçekleşti. Ancak, bu, o dönemin procurator ve universitas kavramlarının anlamları içinde değerlendirilmelidir. Procurator, universitas'i onun otoritesini devralarak temsil eden kişidir. Papa Clement V, 1311 yılında Viyana Konseyi'ne delegeleri göndermek amacıyla bazı piskoposları toplanmaya çağırıldığı zaman, ilk defa "temsil" kavramına bir anlam verdi. Çünkü, toplantı, evrensel kilisenin, bir anlamda, temsili olarak kabul edilmisti. Burada ilginç olan, toplantının bir sosyal komünite anlayışının somutlaştırılması olarak, tüm Hristiyan toplumunun ortak

³ Arthur P. Monahan, Consent, Coercion and Limit: The Medieval Origins of Parliamentary Democracy, Leiden: E.J. Brill, 1987, s.111-14.

⁴ Ibid., s.114.

çıkartmalarının savunulması ve geliştirilmesi amacıyla, bir kolektif birim olarak algılanmasıdır.⁵

12. yüzyıl hukukçuları, hem dünyevi hem de ruhani alandaki idari ve yargısal karmaşıklıkların giderek artması karşısında, corporation nosyonunun önemini farkına varmaya başladılar. Aynı zamanda, otoriteyi kullananlarda bulunan temsil probleminin teorik yönleri, dolaylı olarak gündeme gelmeye başladı. Örneğin, İtalyan şehir-devletlerinde komünlerin işleyişini kanonist anlayışa ağırlık vermekteydi. Anladıkları biçimde kural koyucunun tebaalarını nasıl temsil edeceği konusundaki prensipleri uygularken, bir komünde seçilmiş sivil yöneticileri (magistrates) komünün yerine ya da üniversite'sinin tüm üyelerinin yerine hareket eden kişiler olarak tanımlıyorlardı. Burada açıkça, teorik bir kavrama prosedürel bir tanımlama verildiği görülmektedir. "Belki de, hem teorik hem de prosedürel olarak bir değer Ortaçağ'a ait ifadesi, bir grubun önemli kısmının (sanior pars), çoğunluğu (maior pars) oluşturduğu inancıdır".⁶

13. yüzyılda bu prensipleri kiliseye uygulayan kanonist çalışmalar, bu prensipleri daha kesin ve net hale getirdi, ancak bununla birlikte otoritenin komünal vekillik (delegation) unsurunu yöneticiye kaydirdi. Otoritenin dayandığı ve kullandığı komünite gücünün, komünitenin farklı üyelerinden kullanıcının eline nasıl geldiği konusuyla pek ilgilenmiyorlar, bunun yerine kesin fakat basit bir anlayışla, gücün komüniteden geldiğini kabul ediyorlardı.⁷ Yöneticinin otoritesini nasıl aldığı sorusu ise, ancak otoritenin gücünü kötüye kullanması halinde, bu gücün ondan nasıl geri alınacağı sorusu ile gündeme geldi. 13. yüzyılın sonlarına doğru, sivil hukukçuların bir otoritenin komüniteyi nasıl temsil ettiği veya onların adına nasıl hareket ettiği problemini çözmeye daha başarılı olduklarını görüyoruz çünkü, öncelikle, gücün halktan temsilciye nasıl aktarıldığını tanımlamakla işe başladılar. Bununla birlikte, modern anlamda temsil fikri henüz ortaya çıkmamıştı, çünkü sivil yöneticiler hala "tüm devlet imajının temsilcileri" (totius civitatis imaginem repraesent) olarak algılanmaktaydı. Daha sonra kolektif yaşamın kişiselleşmesi konusunda ve toplum kavramının onu oluşturan bireylerden farklı bir biçimde algılanması gerektiği fikri konusunda kanonistlerin yaptığı çalışmalardan yararlanan hukukçular, temsil fikrini kolektif kişilik kurgusu ile birleştirmeyi başardılar.⁸

Bununla birlikte, 13. yüzyıl boyunca "temsil" kavramı kesin bir siyasal anlam kazanamadı. Ortaçağlarda hem sivil hem de kanonist hukukçular arasında kavramın anlamı farklı bir dönüşüme uğradı ve onların çabaları ile modern anlamı nihayet ortaya çıktı. Bu dönüşüm süreci içinde iki ayrı unsur vardı. Bunlardan birisi, kolektif yaşamın kişiselleşmesi, diğeri ise kolektif yaşamın temsil aracının belirlenmesi idi. Bunlardan ikincisi daha önemli görülebilir, bunun nedeni, modern temsil kavramının, bu özelliği ile ortaya çıkmış olmasıdır. Çünkü, temsilin fiilen gerçekleşmesi için bir temsil aracının oluşturulması, bunun için de bir tekniğin geliştirilmesi ihtiyacı ortaya çıktı. Bununla beraber, bir kolektif bütünün kişiselleşmesi unsuru da çok önemli, hatta demokratik anayasal teorinin Ortaçağ kaynaklarını bulmaya çalışırken daha da önemli. Uquino'lu Thomas ve Salisbury'li

---

⁵ Ibid., s.116.

⁶ Ibid., s.116-17.

⁷ Ibid., s.117.

⁸ Ibid., s.118.

John, siyasal yöneticiden temsilci olarak bahsederken, kafalarındaki yönetici, mecazi ve sembolik anlamda tüm komüniteyi kişisel olarak temsil eden kişiydi. Tabii ki bir birey olarak değil, fakat iktidari elinde bulunduran kişi olarak yönetici, tüm toplumun kendisi idi. Yönetici, iktidari “onlar” adına kullanıyordu. Bu anlamda komünite, bütünü parçaları olarak bireysel haklara sahip bireysel üyelerin kolektif birliği değildi; komünite bütünü bir soyutlaması ya da tasviri idi. Bu nedenle, Ortaçağ hukukçuları halkın, yöneticinin tüm iktidari elinde tutmasına rizalarını nasıl ifade edecekleri ile fazla ilgilenmiyorlardı. Yönetici, birey olarak vatandaşların sosyal çıkarlarını ve kişisel haklarını değil, kişilerden ayrı bir bütün olarak komüniteyi temsil eden kişi olarak görülmekteydi. Toplum bir kolektif bütün olarak, bireysel çıkarları ve hakları olan kişilerin toplamı olarak görülmeye başladıktan sonra, toplumu temsil fikri, demokratik bir siyasal birim ile bağlantılı temsil anlamına gelmeye başladı. Bu nedenle, parlamenter demokrasinin ilk biçimlerinin Batı Avrupa’da ne zaman oluştuğu sorusunu anlayabilmek için, o dönem Avrupa’da parlamentoya denk gelebilecek temsili kurumlara bakmak gerekmektedir.⁹

Kısaca ifade edilirse, bireylerin kolektif bütünü fikri, 13. yüzyılda Kilise’de ve kanonistler arasında gelişti, fakat kavrama teorik biçimini daha sonra sivil hukukçular verdi. Bu nedenle, dünyevi siyaset teorisyenleri ve sivil hukukçular arasında, üyelerinin siyasal otoriteler tarafından “temsil” edilen kişisel hak ve çıkarları sahip olduğu bir kolektif bütün olarak siyasal toplum fikri, çıkarları dünyevi siyasal birimden ziyade ruhani yönetim teorisine yönelik olan kanonistlerden daha sonra gelişti.¹⁰

Avrupa’da temsili parlamentoların gelişimini anlatırken, parlamentoları aslında ikiye ayırmak gerekir. Bunlardan ilki, aslında parlamento adını veremeyeceğimiz, danışma niteliğindeki konsey ya da meclislerdir. Bu meclisler, kralın karar ve eylemlerini duyurmak ya da belirli olaylara resmîlik kazandırmak amacıyla, kral tarafından çoğu soylu ve din adamlarının oluşturduğu toplantılardı ve istisnai gücü yoktu. Zamanla, çeşitli nedenlerle, bu meclislerin güç ve yetkileri artmaya başladı. Parlamento adını verebileceğimiz ilk meclis, 1188 yılında Leon İspanya Krallığı’nda kuruldu. Kral, din adamları ve soylulardan oluşan meclis üyelerinin görüşlerini dikkate almayı taahhüt etti. 13. yüzyıl sonlarına doğru, Kastil ve Katalonya gibi diğer İspanyol Krallıklarında da parlamenter kurumlar oluştu ve zamanla önemli güçler elde etti. Fransız Meclisi Estates-General ise, 1355-1357 yıllarındaki toplantılarına kadar bir parlamento niteliğini kazanamamıştı. Aslında, Fransız meclisi hiçbir zaman düzenli olarak toplanamamıştı, fakat toplandığı zaman karar alma sürecinde etkili olabiliyordu.¹¹ 13. ve 14. yüzyıllarda Alman ve İtalyan krallıklarında da benzer gelişmeler yaşanıyor. Fakat, en önemli gelişme İngiltere’deydi. İngiltere’de Kral John’ın tahta çıktığı 1199 yılı ile II. Edward’ın zorla tahttan indirildiği 1327 yılları arasında (ki bu dönemde tahta bulunan dört kral ile soylular arasında ciddi çatışmalar olmuştur) iktidar konusunda önemli değişimler meydana geldi. 1215 tarihli Magna Carta, İngiltere’de temsili demokrasiye giden yol üzerinde en önemli dönüm noktası olarak gösterilir. Bu belge ile kral,

⁹ Ibid., s.119-120.

¹⁰ Ibid., s.121.

¹¹ A.H. Birch, Representation, N.Y.: Praeger Publishers, 1971, s.25-26

parlamentonun onayı olmadan, zorla yeni vergiler koyamayacaktı. Bir sonraki yüzyılda, krallar sahip oldukları keyfi vergilendirme güçlerini bırakmaya başladılar.

14. yüzyıla gelindiğinde, İngiliz parlamentosu baronların, sövalyelerin, ruhban sınıfının ve burjuvazinin ayrı ayrı temsil edildiği, birden fazla bölümden oluşan bir kurum haline gelmişti. Ancak daha sonra, 1327 yılından itibaren parlamentonun tekrar tek bir organ haline geldiğini görüyoruz. Bu nedenle, İngiliz parlamentosu kralların varlıklı kesimi vergilendirme konusunda rızalarını alma gibi gayet pratik ihtiyaçlar sonucunda, dereceli olarak gelişti.¹² Bu dönem İngiliz parlamentosuna “parlamento” diyebilmemizi sağlayan önemli özellikleri vardı. İlk olarak, temsilciler bölgeleri adına konuşmak ve yine bölgeleri adına alınan kararlara rıza göstermek için parlamentoya geliyorlardı. İkinci olarak, krala bölgelerinin sorunlarını anlatıyor, bir bakıma onları temsil ediyorlardı. Bu, 14. yüzyılın sonlarına doğru parlamenterlere verilen bir görevdi. Üçüncü olarak, temsilciler kral ile tartışabiliyorlardı. Bu hak, çoğu kez bir formalite olarak kullanılmakla beraber, bazen de kral ile ciddi pazarlıklara dönüşebiliyordu. Dördüncü olarak, birçok temsili kurum gibi, İngiliz parlamentosu da yöneten ve yönetilen arasında iletişim kanalı işlevi görmekteydi.¹³

14. yüzyılın sonunda, diğer Avrupa monarsilerinde de benzer gelişmeler sonucu, temsili kurumlar yönetim mekanizmasının bir parçası haline gelmişti. Fakat, bu gelişmenin demokratik anlamda olmadığı, bu kurumların hakların, ayrıcalıkların toprak sahiplerine ait olduğu feodal toplumlarda geliştirdiği unutulmamalıdır. Kral, soyluları ve din adamlarını toplantıya çağırırken, bunu bu kişiler güçlü olduğu için yapıyordu; ve daha sonra çağrıyı sövalye ve burjuvaziye yaptığında da, onların diğer mal sahipleri adına konuşacağını bildiği için bu çağrıyı yapıyordu. En etkili üyeler, sadece kendilerini temsil ediyor, diğerleri ise toprak sahipleri ve vergi ödeyenler ile kral ve yöneticiler arasında aracılık görevi görüyorlardı. Bununla birlikte, modern dünyanın temsili kurumlarının, sözünü ettiğimiz bu kurumlardan geliştirdiğini de unutmamak gerekmektedir.¹⁴ Temsilin ve temsili kurumların, yukarıda anlatılan tarihsel gelişiminden de anlaşılacağı gibi, temsil, aslında demokrasinin bir ürünü olarak ortaya çıkmamıştır, ya da Dahl’in ifade ettiği gibi “demokrasinin bir icadı değildi, fakat Ortaçağ monarsik ve aristokratik devletlerin bir kurumu olarak gelişti”.¹⁵

SIYASAL TEMSİL NEDİR?

Tarihsel gelişim içinde “temsil” ve temsil işlevinin yerine getirildiği yer olarak “parlamentolar”, yukarıda da değinildiği gibi, ekonomik ve toplumsal değişim süreci içinde beliren ihtiyaçları karşılamak üzere geliştirilmiş kurumlardır. İnsan nüfusunun yoğun olmadığı dönemlerde, belirli özelliklere sahip (cinsiyet, yaş, ırk, sosyal ve ekonomik konum vb.) toplum üyelerinin kendileri ile ilgili her karara oy vererek katıldığı, yani herkesin kendisini temsil ettiği dolaysız temsil artık

¹² Ibid., s.27.

¹³ Ibid., s.29.

¹⁴ Ibid., s.29.

¹⁵ Robert Dahl, op.cit., s.29.

mümkün olmadığı için, uzun süredir dolaylı temsil adını verdiğimiz bir yöntemle temsil işlevi yerine getirilmektedir. Bu yöntem, temsilin seçime dayalı olması, yani halkın belirli özelliklere sahip olan kesiminin kendilerini temsil etmesi için, bu göreve aday olanlar arasından bazılarını seçmesi biçiminde gerçekleşmektedir. Günümüzde, demokratik sistemler bu yöntemi hemen hemen tartışmasız kabul etmiş durumdadır.¹⁶ Bununla beraber, temsilin ne olduğu, temsilcinin kimi ve neyi temsil ettiği, ne kadar temsil ettiği, nasıl temsil ettiği, temsilcilerin nasıl seçileceği (diğer bir deyişle, seçim sistemi) konuları, hem geçmişte hem de günümüzde hep tartışma konusu olmuştur.

En temel soru, “temsil nedir?” sorusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok yazara göre temsil, ancak temsil edilen insanlar temsile inanırsa vardır. Bu, elbette doğrudur, ancak bununla ilgili sorulması gereken başka sorular da vardır. Örneğin, hangi insanlar inanırsa temsil vardır? Birçok yazar buna, “temsil edilen insanlar” biçiminde cevap vermektedir. Yani, bir kişi temsil edildiğine inanıyorsa temsil ediliyor, inanmıyorsa temsil edilmiyordur. O zaman, sorulacak başka bir soru daha ortaya çıkmaktadır: İnsanlarda temsil edildiği duygusunu veya inancını yaratan nedir? Parlamento binası mı? Oy vermek mi? Özdeşleşme duygusu mu? Milli marş veya ulusal bayrak mı? Yani, insanların temsil edildiklerine inanmaları için, somut bir şekilde temsil edilmesi gerekmektedir. O zaman, temsil nedir? Bu soruya tek bir tanım vererek cevaplayabilmek kolay görünmemekte; aslında tek bir tanımın temsil olgusunu anlayabilmemize yardımcı olacak da oldukça süpheli görünmekte. Çünkü, daha yakından incelendiğinde, temsilin çok boyutlu bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle, temsilin ne olduğu, kimin, neyin, nasıl, ne kadar temsil edildiği sorularına, her biri temsilin bir veya birkaç boyutunu inceleyen farklı yaklaşımlar ve uygulamalardan yararlanarak cevap aramaya çalışmak daha yararlı bir yol olabilir. Çünkü, belki de ancak bu yöntemle, temsili bir bütün olarak anlamak tamamen mümkün olmasa da, daha kolaylaşacaktır.

Temsil Bir Yetki Devri Midir?:

Yaklaşımlardan birisi, kökenlerini Thomas Hobbes’da bulacağımız, temsili formel düzenlemeler bütünü olarak algılamaktır. Piktin, bu yaklaşımları biçimci (formalist) temsil yaklaşımı olarak adlandırmaktadır.¹⁷ Bu nedenle yetki devri (veya yetkilileştirme) yaklaşımı olarak da adlandırılmaktadır.¹⁸ Temsil, yetki (authority) verme ya da kazanma olarak tanımlandığı için, temsilci de eylemde bulunma yetkisine sahip kişi olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla temsilci, daha önce sahip olmadığı eylemde bulunma hakkı verilen kişi, temsil edilen ise kendisi yapmış gibi, yapılan eylemin sonuçlarından sorumlu olan kişidir. Haklarını genişletip sorumluluklarını daralttığı için, ağırlıklı olarak temsilci yararını gözetilen bir yaklaşımdır. Buna karşın, temsil edilen haklarının bir kısmından feragat eden, buna karşın birçok yeni sorumluluk üstlenen kişi haline getirmektedir. “Kendisine yetki verilen kişinin, yetkilerinin sınırları dahilinde yaptığı her şey temsildir”.¹⁹

¹⁶ Dolaylı ve dolaysız temsil konusunda bkz., Frank Bealey, *Democracy in the Contemporary State*, Oxford: Clarendon Press, 1988, s.28-42.

¹⁷ H.F. Piktin, *op.cit.*, s.11, 38-39.

¹⁸ *Ibid.*, s.38.

¹⁹ *Ibid.*, s.39.

Yani, temsilcinin eyleminin sınırları, ona verilen yetki ile belirlenmektedir; temsilci yetkisini asan eylemlerde bulunduğu an, artık temsil işlevi görmüyor demektir. İyi veya kötü temsil diye bir şey söz konusu değildir; temsilci ya temsil ediyor ya da etmiyordur.

İlk olarak Hobbes'un temsil anlayışında karşılaştığımız bu biçimci temsil anlayışına, çeşitli versiyonları ile, çağdaş yazarlarda da rastlamaktayız. Bu versiyonlardan birisi, Alman teorisyenlerinden oluşan "Organschaft Okulu"dur. Bu okulun en tanınmış siması olan Max Weber'e göre temsil, belirli bir grubun, geride kalanlara atfen yapmış oldukları eylemlerdir; veya geride kalanların bu eylemleri mesru ve bağlayıcı kabul etmesi, diğer bir ifadeyle onlar adına eylemlerde bulunmalarına rıza göstermesidir.²⁰ Weber'e göre, bir sosyal ilişki, her üyenin eyleminin tüm diğer üyelere atfedildiği, ya da belirli bir grubun eyleminin toplumun geri kalanına atfedildiği bir ilişki biçimidir, bu nedenle de, faydalar da sorumluluklar da paylaşılır. Ancak, her üyenin eylemlerinin geri kalanların tümüne atfedildiği bu durum, bize "temsil"i değil, "dayanışma"yı gösterir. Gerçek temsil, sadece belirli kişilerin diğerleri adına eylemde bulunma yetkisine sahip olduğu durumda gerçekleşir.²¹

Diğer Organschaft Okulu teorisyenleri de, temsili benzer bir biçimde tanımlamaktadırlar. Örneğin, Hans Wolff temsilciyi, grup adına eylemde bulunan ve davranışları gruba atfedilen kişi olarak tanımlamaktadır. Wolff da, Weber gibi, her üyenin eylemlerinin tüm diğerlerine atfedilmesi ile belirli üyelerin diğerleri adına eylemde bulunmak üzere atanması veya seçilmesi arasındaki farklılığa dikkat çekmektedir. Ne zaman sadece belirli üyeler diğerleri adına hareket ederler, iste o zaman çok daha gelişmiş bir temsilden, yani "organschaft"dan bahsedebiliriz.²²

Yetki devri teorisini benimseyen çoğu İngiliz ve Amerikalılardan oluşan bir diğer grup teoriyene göre (örneğin, Edward Sait, Karl Loewenstein, Sir Ernest Barker vd.), bir kişi diğerleri adına eylemde bulunma yetkisini aldığı andan itibaren temsil işlevi başlamış olur, çünkü yetki, diğerleri adına görüşerek karar vermeleri için kendilerine verilmiştir. Bu durumda, temsilcilerin onlar adına aldığı kararlar, temsil edilenleri bağlar.²³ Fakat, bu yazarların görüşlerinde rastladığımız sorun, yaptıkları temsil tanımına göre, temsilciye yetkinin belirli bir zaman sınırlaması getirilmeden verilmesi ve düzenli seçimleri gerekli görmemeleridir.

Eric Vogel'in temsil tanımı da, temelde, Hobbes'un yetki devrine dayalı temsil anlayışına dayanmakla birlikte, kavrama yeni boyutlar getirmektedir. Vogel'in, seçimle işbaşına gelen meclisin ve seçilmiş yürütmenin temsilini "betimleyici" (descriptive) temsil olarak adlandırmakta ve "elementer tip" temsil olarak görmektedir. Vogel'in, bu elementer düzeyden daha ileri giderek, temsili analiz etmeye çalışmaktadır. O'na göre, temsilde "sagduyu" kavramı muğlak bir kavramdır, ve örneğin Sovyetler Birliği Parlamentosu gibi bir parlamentonun gerçekten temsili bir kurum olup olmadığı ya da temsil işlevi bakımından "anlamli" olup olmadığı konusunda şüphe uyandırmaktadır. Bu nedenle, her parlamento adını

²⁰ Max Weber, *The Theory of Social and Economic Organization*, N.Y.: The Free Press, 1947, s.143, 416.

²¹ *Ibid.*, s.143-145; H.F. Piktin, *op.cit.*, s. 39-40.

²² H.F. Piktin, *op.cit.*, s.40.

²³ *Ibid.*, s.42-43.

alan kurumun gerçekten temsil islevi görüp görmediği şüphelidir. İkinci olarak, temsilin “varoluşçu” (existentialist) niteliğine dikkat çekmektedir. Bir toplum sadece, onun adına eylemde bulunacak bir temsilciye sahip olduğu zaman, bir toplum olarak varolur. Diğer bir deyişle, “bir siyasal toplumun tarihsel olarak varoluşu, temsilciye sahip olunması veya temsilcisinin kaybedilmesi ile ifade edilir. Eylem için bir araya gelmek demek, bir krala sahip olmak demek; krali yönetmek demek, eylem için uyumu yönetmek demektir; grup eylemde bulunmadığı zaman, bir krala da ihtiyacı yoktur”.²⁴ Bu bakımdan, Vogel’in ile Hobbes arasında belirgin bir paralellik görmek mümkündür. Ancak, Hobbes’tan biraz daha ileri giderek, yetkili kılınmış temsilcinin eylemlerinin tüm topluma atfedilebilmesi için, temsilcinin “toplumun ruhu” diyebileceğimiz toplumsal ortak “idea”ya uygun olması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu da Vogel’in’i “askin” (transcendental) tipte temsil tanımına götürmektedir, yani toplum, kendisinin ötesinde bir şeyin, “askin” bir gerçekliğin temsilcisi olarak ele alınarak, temsilcinin eylemlerine bunun yansımaları gerekli görülmektedir.²⁵ Vogel’in, yaptığı bu üç temsil tanımının birbiri ile ilişkili ve uyumlu olduğunu söylemektedir. Fakat, “askin bir gerçekliği temsil etmek” ne anlama gelmektedir? “Askin gerçekliği” kim bilmektedir? “Askin gerçeklik” mi bağlayıcıdır, yoksa temsilcinin kararları mı? Bu ikisi arasında nasıl uyum sağlanacaktır? Uyum sağlanamaz ise, temsilcinin yetkisi sona mı erecektir?

Temsili yetki devri olarak gören teorisyenlerin çoğu, Hobbes’un “birisinin eylemlerini bir diğerine atfetmesi” biçiminde tanımladığı temsil kavramından yola çıkmaktadır. Bu yaklaşımda, temsilde eylemde bulunan kişinin eylemleri kendisinin değildir, fakat başka birisine ya da birilerine atfedilmektedir, bu nedenle de temsilci sorumluluk tasınamamaktadır. Bu yaklaşımın temel sorunu, yetki bakımından temsili tanımlarken, tüm yetkinin temsilcide olduğunu ve her temsilcinin, adına eylemde buldukları kişi veya kişiler üzerinde yetkiye sahip olduklarını varsaymasıdır. Bazı temsilcilerin temsil ettikleri üzerinde yetkisi vardır, ancak bazılarının yoktur. Çoğu kez, temsil edilenin de, kendisi adına eylemde bulunan üzerinde otoritesi vardır. Otoritesini, örneğin, o kişiyi tekrar temsilci seçmeyerek kullanabilir. Biraz daha ileri gidersek, bazı insanlar için, temsil etmediği kişiler üzerinde otoriteye sahip olmak da mümkündür. Örneğin, öğretmen öğrencilerini temsil etmediği halde, sınıfta otoriteye sahiptir. Yine, bir subayın, temsil etmediği askerler üzerinde otoritesi vardır. Dolayısıyla, diğerleri üzerinde otorite sahibi olmak, onlara emir vermek ile temsil etmek farklı şeylerdir. Otorite ile temsil bazen birlikte giden, bazen de birlikte gitmeyen şeylerdir. Yetkilestirici yaklaşımı benimseyenlerin kabul etmedikleri, belki de farkında olmadıkları şey budur.

Temsil Toplumu Yansıtmak Midir?:

Temsil kavramına tamamen farklı bir açıdan yaklaşılan diğer bir grup teorisyene göre, temsil, seçim mekanizmasını mutlaka gerekli kılmaktadır ve parlamento kompozisyonunun tüm ulusun kompozisyonuna tamamen uyması gerekmektedir. Bir temsilciler meclisi, ulusal kompozisyona ne kadar benziyor ise, toplumu ne kadar yansıtabiliyor ise, o kadar temsili bir nitelik taşıyor; toplumun kompozisyonundan ne kadar uzaklaşıyor ise, temsili niteliğini o kadar kaybeder.

²⁴ Ibid., s.45-46.

²⁵ Ibid., s.46.

Yasama meclisi, bir anlamda, toplumu olduğu gibi yansıtan bir aynadır, hatta toplumun bir minyatürüdür. Toplumdaki en küçük çıkarlar, hatta en irrasyonel, absürd görüşler bile, toplum içindeki ağırlıklarına göre parlamentoda temsil edilebilmelidir. Toplumda varolan hem genel kamu bilinci hem de tüm sosyal, iktisadi, kültürel, dinsel, siyasal vb. farklılıklar, mümkün olduğunca doğru oranlarda parlamentoda temsil edilmelidir. Temsili, toplumun bir resmi organda yansımaları biçiminde algılayan bu teorisyenler, aynı zamanda nisbi temsile dayalı seçim sistemini en iyi seçim sistemi olarak kabul etmekte, ancak ve ancak bu sistemle seçilen temsilcilerin toplum gibi hissedebilmesinin ve davranabilmesinin mümkün olduğunu öne sürmektedirler.

Betimleyici temsil adı verilen bu anlayış, yetki ve sorumluluk anlayışı bakımından biçimci yaklaşımdan oldukça farklıdır. Çünkü, biçimci yaklaşıma göre, temsil işlevi eylemi (acting) içermektedir. Buna karşın betimleyici temsil, toplumun kendisine verdiği yetki ile “eylemde bulunmayı”, hatta her ne biçimde olursa olsun eylemde bulunmayı içermemektedir; eyleme değil, temsilcinin “nasıl olduğu” ilkesine dayanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, temsilcilerin toplumdaki çeşitliliği ne kadar yansıttığı önemlidir, çünkü temsilciler toplumun geri kalanı adına eylemde bulunmaz, onlara benzediği ölçüde sadece onları temsil eder. Önemli olan, temsilciler meclisinin diğer bir ifadeyle yasama organının ne yaptığı değil, nasıl bir kompozisyona sahip olduğudur. Bu meclis, ne kadar toplumun istekleri doğrultusunda karar alıyorsa değil, toplumsal farklılaşmayı matematiksel olarak ne kadar doğru yansıtiyorsa, o kadar temsil gücüne sahiptir.

Nisbi temsil taraftarları, “yasama kurumu ne yapar?” sorusuna, “seçmenlerin görüşleri hakkında bilgi verir” cevabını vermektedir. Bu nedenle, parlamentonun seçmen adına “konuşma” işlevi, en önemli işlevidir. Toplum adına “konuşma” işlevi, toplum adına eylemde bulunma veya politika üretmeden daha temel bir işlevidir. Yasamanın yasa yapma veya yönetme gibi bir işlevi olmamalıdır, hatta böyle bir işlevi yerine getiremez. Bu işlevi ancak, yürütme yerine getirebilir. Parlamento, kamuoyunu anlama, analiz etme ve iletme konusunda uzman kişilerdir. Yürütme ise, toplumun isteklerine uygun yasa yapmaya ve uygulamaya çalışır. Ancak, yürütme toplumun isteklerinin ne olduğunu bilmez, bunu parlamentodan öğrenir. Burada, yasamanın bir başka görevi, yürütmeyi izlemek ve kontrol etmektir. Nisbi temsil taraftarları, “temsil” ile “yönetme”yi, daha basından birbirinden ayırmaktadırlar. Onlara göre, “temsil hakkı” ile “yönetme hakkı” birbirinden tamamen farklı şeylerdir ve karıştırılmamalıdır. Örneğin, Mill’e göre, çoğunluğun kararlar alarak yönetme hakkı vardır, ancak bu temsil ile aynı şey değildir. Çoğunluk adına karar alırken, çoğunluğu yönetiyor olursunuz, ama onu temsil ediyemezsiniz, çünkü çoğunluk bir eylem aracı olabilir, ancak bir temsil aracı olamaz.²⁶

Bu görüşe yöneltilen eleştiriler, özellikle iki noktada toplanmaktadır. Bunlardan birisi, yasamanın işlevlerinin ulusun farklı çıkarlarının parlamentoda konuşularak ifade edilmesi biçiminde “bilgi verme” işlevi ile sınırlandırılmasıdır. Sadece böyle sınırlı işlevler ile donatıldığında, parlamentonun yapabileceği pek bir şey kalmamaktadır. Eğer toplum adına kararlar alamıyorsa, onları matematiksel

²⁶ J.S. Mill, *Utilitarianism, Liberty and Representative Government*, London: J.M. Dent and Sons, 1947, s.235-40.

olarak yansitarak ve görüslerini aktararak temsil etmesinin de pek bir anlami kalmamaktadır. Üstelik böyle bir parlamento anlayisi, fazla güçlü ve sorumsuz bir yürütmeyi de doguracagından, demokrasi adina oldukça tehlikeli görülmektedir. Bu durumda parlamento ve temsil, yürütme eylemini “mesrulastırma” islevi görmekten öte bir anlam tasimamaktadır. İkinci elestiri ise, parlamentonun toplumu nasıl bu kadar kesin bir biçimde yansitabilecegi sorunu ile iliskilidir. Toplumdaki farklı çıkarların, hangi seçim sistemi uygulanırsa uygulansın, matematiksel olarak kesin ve hassas bir biçimde yansitilmesi pek mümkün görünmemektedir. Ayrıca, parlamentonun toplumdaki tüm farklı çıkarları, istekleri, duyguları temsil eden bir kurum olarak kabul edilmesi, toplum üyelerinin tüm çıkarlarının, isteklerinin, duygularının biliniyor olduğu anlamına gelmektedir. Bunu bilmek mümkün müdür? Hatta biraz daha ileri gidilerek, tek tek bireylerin kendi çıkarlarının, isteklerinin ne olduğunu bilip bilmedikleri dahi sorulabilir.²⁷ Biliyor olduklarını kabul edersek, bunları ifade edebiliyorlar mı? Oy verirken, bu çıkarları dogrultusunda mi hareket ediyorlar? Bütün bu sorulara net cevaplar vermek, pek mümkün görünmemekte.

Eger parlamento ulusun isteklerini yürütmeye iletıyor ve yürütme de, eger parlamento ve yürütme olmasaydı ulusun kendi basına yapacağı şeyleri yapıyorsa, bu durumda böylesine hassas ve kesin temsile dayalı bu sistemde alınan kararlara ve uygulamalara kimsenin itirazı olamaz. Bu görüş, dolaysız demokrasiyi ideal bir sistem olarak gören, ancak günümüzde bu mümkün olmadığı için, temsili ikinci en iyi yol olarak sunan radikal demokratik ideoloji ile bağlantılıdır.²⁸ Aslında bu görüş, radikal demokratik ideolojinin ortaya çıkisından çok daha eski dönemlere dayanmaktadır. İlk defa 13.yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkan ve o dönemde demokratik özelliği olmayan bu anlayis, parlamentoyu yasa yapıcı değil, toprak soyluların, din adamlarının ve burjuvazinin bir araya geldiği, Kralın danisma kurulu olarak görmekteydi. Bu özelliği ile parlamento, belirli dönemlerde toplanarak özellikle vergi konularında, bu toplumsal kesimlerin rizasının alındığı bir kurum niteliğindedir. Tabii ki, temsilciler seçilmiş kişiler olmadıkları için demokratik bir rizadan söz etmiyoruz, ancak zamanla demokratik parlamentoların olusmasında önemli rol oynayan kurumlardı. Bu parlamentolarda seçilmiş kişiler değil, bizzat çıkar sahipleri kendi çıkarlarını korumak için bulunmaktaydı, yani bir anlamda, demokratik olmasa da, dolaysız bir temsil söz konusuydu. Temsili “betimleyici” bir yöntemle tanımlayan nisbi temsil taraftarlarının görüşü de, bu nedenle dolaysız demokrasi ile oldukça bağlantılı görünmekte. Bu görüş ile, dolaysız temsil artık mümkün olmadığına göre, dolaylı temsilin mümkün olduğu kadar tüm toplumu temsil edecek biçimde düzenlenmesi, böylece dolaysız temsile mümkün olduğunca yaklasılması amaçlanmaktadır.

Temsil Toplumu Sembolize Etmek Midir?:

Bir diğer temsil anlayisi ise, sembolik temsil adı verilen, siyasal temsilin çeşitli semboller vasıtasıyla gerçekleştigini öne süren bir yaklaşımdır. Bu görüşe göre, tüm temsil islevi, aslında bir tür sembolleştirmedir. Ulusu, ulusal çıkarları

²⁷ Bu konuda yapılan araştırmalar için bkz. John C. Wahlke, “Policy Demands and System Support”, Gerhard Loewenmberg, (der.), Modern Parliaments: Change or Decline?, Chicago, Ill.: Adline and Atherton, Inc., 1971, s.145.

²⁸ H.F. Piktin, op.cit., s.84.

temsil eden şey bir amblem, bir bayrak olabileceği gibi, bir kral ya da devlet başkanı da olabilir.²⁹ Aslında temsil ile sembolize etme aynı şeyler değildir. Sembol, bir objeyi veya onun bir yönünü temsil etmeyi değil, somut olmayan şeyleri, örneğin duyguları, fikirleri çağrıştırmayı amaçlamaktadır. Semboller bazen, temsil ettikleri şeyin bazı özelliklerini tasımlamaktadırlar. Örneğin, A.B.D. bayrağındaki 50 yıldız, ülkedeki 50 eyaleti temsil etmektedir. Ancak, her sembolde bunu görmek mümkün değildir; çoğu kez semboller temsil ettikleri şeyin herhangi bir özelliğini tasımlamazlar, bu nedenle sembolün anlamını bilmeyenler için hiç bir şey ifade etmezler.³⁰ Bu nedenle sembol, onun anlamını bilenler için vardır, bilmeyenler için yoktur. Bu yönü ile ulusal sembol, o ulusun bir anlam çıkardığı, o ulus için bir şey ifade eden bir unsurdur.

Bazı durumlarda sembol, bir şeyi hem sembolize eder, hem de temsil eder. Örneğin, Türk bayrağı Türkiye'yi temsil eder, aynı zamanda Türkiye'nin bölünmezliğini, birlik ve bütünlüğünü, onurunu sembolize eder. Bir sembol, temsil edilen hakkında bir bilgi kaynağı değildir; temsil edilenin ne tür özelliklere sahip olduğunu bize bildirmez. Bu nedenle, biz sembollerini bir bilgi kaynağı olarak veya temsil ettiği şey hakkında sonuç çıkarmak için kullanmayız.³¹ Bu açıdan sembolik temsil, betimleyici temsilden çok farklıdır. Betimleyici temsilde toplumun özellikleri hakkında tam bilgi esastken, ve bu nedenle de tam ya da eksik temsil varken, sembolik temsilde yanlış, eksik ya da doğru, tam temsil söz konusu değildir. O zaman, sembollerini neden kullanmaktayız? Semboller, ulus ile ilgili bilgi almak için değil, temsil edilen ulusun duygularının, dileklerinin bir ifadesi olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle, bir bayrağı indirip üzerine basmak, onu yırtmak veya yakmak, bir kumaş parçasına hakaret etmekten öte, bir ulusa, bayrağın temsil ettiği bir ulusa hakaret etmek anlamına gelir. Yine aynı şekilde, örneğin devlet başkanına hakaret etmek, sadece devlet başkanının şahsına değil, aynı zamanda onun temsil ettiği ulusa hakaret etmek demektir. Çünkü, devlet başkanı sadece eylemleri ile ulusu temsil etmez, aynı zamanda varlığı ile de ulusu temsil eder. Devlet başkanının sözü edilen ikinci anlamdaki temsil işlevi, sembolik bir temsildir. Sembolik temsilde devlet başkanı, ulusun özelliklerini değil, bir bütün olarak ulusu, "askin" anlamda ulusal ruhu temsil etmektedir. Süphesiz, sembolik temsilin kararlara ve eylemlere dönüşerek somutlaşması, toplumun farklı istek ve çıkarlarını tatmin etmesi gibi bir işlevi bulunmamaktadır. Bununla beraber, psikolojik olarak ulusal birlik ve bütünlüğün sağlanmasında önemli bir işlev görmektedir.

Karar-Alici ve Sorumlu Temsil:

Su ana kadar ele alınan temsil teorilerinde, temsilciler ya temsil edilenler adına hareket eden ama sorumlu olmayan, ya da sorumluluklarını sadece temsil ile sınırlayıp karar alma görevi verilmeyen kişiler olarak ele alınmaktadır. Temsilcilere hem temsil edilenlere karşı "sorumluluk" yükleyen, hem de "karar alma görevi" yükleyen bir başka grup teorisyene göre, temsilci toplumu temsil eden değil, "toplum adına eylemde bulunan" kişidir. Bu anlayışta, temsilciden çok daha fazla şey beklenmekte; hem görev üstlenen hem de sorumluluğu olan bir temsilci tipi

²⁹ A.H. Birch, op.cit., s.17.

³⁰ H.F. Piktin, op.cit., s. 92-94.

³¹ Ibid., s.99

çizilmektedir. Temsilci aktif kişi olarak tanımlanmakla kalmamakta, ayrıca faaliyetlerinin niteliği, kimi, neyi, ne kadar temsil ettiği de ele alınmaktadır. Ayrıca, temsil keyfi olarak yapılan bir işlev değil, sonuçlarından diğerlerine karşı sorumlu olunan bir işlev olarak görülmektedir.

Baslangıç noktası olarak, temsilci ile temsil edilen arasında mutlaka bir “bag”in, “temas”in, “karsiliklilik”in, “iletisim”in bulunması gerektiği fikri alınmaktadır. Temsilcinin eylemleri ve hatta görüşleri ile adına eylemde bulunduğu kişilerin görüş, istek, ihtiyaç ve çıkarları arasında bir uyumun bulunması gerekmektedir. Baska türlü, temsilcinin kendisini temsil edilen yerine koyması, onun adına hareket etmesi, karar alması mümkün değildir. Yine, bu uyum olmadan temsilcinin yükümlülüklerinden, sorumluluklarından bahsetmemiz mümkün değildir. Burada, kimin ya da neyin temsil edildiği sorusu ortaya çıkmaktadır. Temsilci ulusu mu, halkı mı, yoksa bir sınıfı mı, dolayısıyla ulusal çıkarları mı, halkın çıkarlarını mı, yoksa bir sınıfın çıkarlarını mı temsil etmektedir? Parlamentodaki temsilcilere tek tek “kimi temsil ediyorsunuz?” biçiminde bir soru yöneltile, muhtemelen kimisi “seçim çevresi”, kimisi “işçi sınıfını”, kimisi “halkı” gibi birbirinden farklı cevaplar vereceklerdir. Halkı, seçim çevresini ya da herhangi bir sınıfı temsil ettiğini söyleyen temsilciler, acaba bu kişilerin tek tek çıkarlarını, isteklerini, ihtiyaçlarını biliyorlar mı? Bir kısmını biliyor olmaları muhtemeldir, ancak tek tek çıkarların bilinmesi mümkün değildir. Biliyorlar ise, bu bilgiyi nasıl elde etmişlerdir? Temsil edilenler mi söylemiştir, yoksa temsilciler mi anlamış veya tahmin etmişlerdir? Aslında, tek tek çıkarların ve isteklerin bilinmesi ve temsil edilmesi mümkün değildir; temsil edilen, bir grubun veya sınıfın bilinen ya da tahmin edilen ortak çıkarlarıdır. Ancak, biliyoruz ki, parlamenterler sadece sinifsal çıkarları temsil etmezler, bunun yanı sıra ulusal çıkarları, bağlı oldukları siyasal partilerin çıkarlarını da temsil ederler. Bu çıkarlar çatıştığında nasıl uyumlastırılacak, tercih zorunluluğu ortaya çıktığında, bunlardan hangisi tercih edilecektir?

İkinci bir zorluk, temsilcinin rolü, yani faaliyette bulunma biçimi ile ilgilidir. Temsilci, temsil edilen “adına” mı, “onun yerine” mi, “onun çıkarı için” mi, “onun ihtiyaçları için” mi, “onu tatmin etmek için” mi hareket etmekte, ya da eylemde bulunurken “onun yetkisini mi kullanmakta” veya “onun yerini mi doldurmakta”dır. Bir başka soru, yukarıda belirtilen yollardan biri ile temsil işlevi görürken, temsilci nedir? “Vekil” mi, “aktör” mü, “delege” mi, “gardiyan” mi, “vasi” mi, “mebus” mu, “elçi” mi, “aracı” mi? Liste daha da uzatılabilir. Tüm bu soruların yanıtını, temsilci-temsil edilen ilişkisine daha yakından bakarak arayabiliriz.

KİM, NE, NE KADAR TEMSİL EDİLİYOR?

Parlamenterin Sorumluluğu: Bağımlı-Bağımsız Temsilci Anlayışı:

Temsil edilen kişi veya şey, temsilcinin karakterinde değil, temsil edilen adına yapmış olduğu eylemde temsil edilir. Burada ortaya çıkan sorun, temsilcinin eylemde bulunurken nasıl davranacağı, neyi temel alacağıdır. Temsilci, temsil ettiği kişinin davranacağı gibi mi davranmalı, yoksa kendi tercihlerine göre mi davranışını belirlemelidir? Bazı yazarlara göre temsilci, eğer temsilci olmasaydı temsil edilen

nasil davranirsa, ayni sekilde davranmalidir. Bu görüs, betimleyici görüs ile; temsilcinin topluma tam olarak benzemesi, bir anlamda onun aynasi olması gerektiği fikri ile paralellik göstermektedir. Eger temsilcinin islevi, sadece karar-alma sürecinde oy vermek olsa idi, o zaman seçmenlerin tercihleri doğrultusunda oy vermesi gerekirdi. Ancak, temsilcinin tek islevi oy vermek değildir, oy vermenin dışında çok sayıda islevi bulunmaktadır. Örneğin, parlamentoda tartışmak, gerektiğinde diğer parlamenterlerle pazarlık yapmak söz konusu olduğunda, tüm seçmenleri adına, onlar gibi nasıl davranacaktır? Temsilcinin, kendi seçmenlerini olduğu gibi “taklit” etmesi mümkün müdür? Bu soruya olumlu yanıt vermek oldukça zor. Her şeyden önce, temsilcinin tüm seçmenlerinin nasıl davranacağını bilmesi mümkün mü? İkinci olarak, temsil ettiği seçmenlerin tümü, tek tek her konuda aynı görüşte mi? Üçüncü olarak, seçmenlerin hepsi aynı görüşte ise, acaba seçmenlerin istediği gibi mi davranmak gerekir, yoksa onların çıkarları için en iyi olacak biçimde mi davranmak gerekir? Burada, seçmenlerin kendi çıkarlarının ne olduğunu bilip bilmediği sorusunun ötesinde, çıkarlarını biliyorlar ise, bu çıkarları korumak ve geliştirmek için en iyi yolun ne olduğunu bilip bilmedikleri sorunu ortaya çıkmaktadır.

Seçmenleri ile ilişkilerinde temsilcilerin bağımlılığını savunan yazarların bir kısmı, ne olursa olsun, temsilcinin seçmenlerin direktifleri doğrultusunda hareket etmesi gerektiğini, ancak bu yol ile gerçek temsilin gerçekleşebileceğini savunmaktadır. Daha ilimli olan bir diğer grup ise, temsilcinin karar-alma sürecinde mutlaka seçmenlerine danışması gerektiği, ancak gerektiğinde onların çıkarlarını korumak için kendi bildiği en iyi yolu tercih etmesi gerektiği görüşündedir. Çok daha ilimli olanlar ise, seçmenlerinden farklı yönde talep gelmedikçe, temsilcinin seçmen için en iyi olduğunu düşündüğü biçimde eylemde bulunabileceğini düşünmektedir.

Temsilci-temsil edilen ilişkisini, temsilcilerin bağımsızlığı prensibi üzerine kuran teorisyenler ise, bir temsilcinin seçilip göreve geldiği andan itibaren, eylemlerinde tamamen serbest olması gerektiği fikrini savunmaktadırlar. Çünkü, onlara göre en iyi temsilci, bu işi yapabilecek en iyi uzmandır. Seçmenlerin kendileri için “en iyi yolun” ne olduğunu bilmesi mümkün değildir. İkinci olarak, seçmenler tamamen benzer özelliklere ve benzer görüşlere sahip kişilerden oluşan homojen bir grup değildir ve bu nedenle de her konuda hazır bir ortak görüşü yoktur. Üçüncü olarak, eger her temsilci seçmenlerinin direktiflerine siki sikiya bağlı kalarak hareket ederse, çatışan çıkarların uyumlaştırılabilmesi, ortak bir yolun bulunabilmesi mümkün olmaz. Bu nedenle, temsilciye sorunları formüle etme, sorunlar üzerinde tartışma ve gerektiğinde uyusma yoluna gitme konularında hareket serbestliği verilmesi şarttır. Dördüncü olarak, her temsilci belirli bir bölgeyi ve toplumsal kesiti temsil etmek amacıyla seçilse de, yerel ve sınıfsal çıkarlardan önce ulusal çıkarları gözetmek zorundadır.

Elbette, burada, çoğu kez gözardı edilen ancak unutulmaması gereken bir diğer nokta, temsilcilerin çoğunun bir siyasal parti ile bağının bulunmasıdır. Temsil yazınında bu konunun gözardı edilmesinin bir nedeni, partilerin temsilden çok daha sonra gelişmesi; ikincisi, bazı sistemlerde partilerin ya gevsek bir biçimde örgütlenmiş ya da tamamen disiplinsiz olması; üçüncüsü ise, teorisyenlerin parti

disiplinini hakli göstermede zorlanmasidir.³² Bir görüŖe göre, aslında birçok siyasal sistemde, seçmenler siyasal partilerin gösterdiği temsilci adayları arasında seçim yapmaktadır. Parti adayları arasından seçim yapmak demek, bir anlamda, partilerin sunduğu alternatif siyasalar arasında seçim yapmak demektir.³³ Bu nedenle, günümüz modern devletlerinde, temsilci ne tam olarak kendi seçmenlerinin çıkarları ile, ne de ulusal çıkarlar ile bağlıdır, bunun yerine, üyesi olduğu ve kendisini aday gösteren siyasal partinin çıkarları ile bağlıdır. Diğer bir ifadeyle, temsilci, aslında, bir siyasal partinin temsilcisidir. Bu görüŖe karşı, siyasal partileri yerel çıkarlar ile ulusal çıkarlar arasında bir bağ olarak görenler de vardır. Onlara göre, her siyasal partinin ulusal çıkarlar ile ilgili bir programı vardır. Seçmen, bir partinin adayını seçerken, aslında o partinin ulusal çıkarlara ilişkin programını benimsediğini ifade etmektedir. Bu nedenle, temsilci hem partiyi hem de çıkarlarına uygun gördüğü için o partiyi seçen seçmeni temsil etmektedir. Ancak, temsilciyi bağımsızlık prensibi ile değerlendiren teorisyenler, siyasal partilerin çıkarlarının ulusal çıkarlar ile bağdasmaının mümkün olmadığını öne sürerek her iki anlayışa da karşı çıkmakta, bir partinin üyesi olsalar da, temsilcilerin seçtikleri andan itibaren parti yükümlülüklerini üstlerinden atarak, kendi ulusal çıkar anlayışlarına göre hareket etmeleri gerektiği görüşünü savunmaktadırlar. Piktin, bir temsilcinin ne tamamen bağımsız olabileceğini, ne de tamamen seçmene bağımlı olabileceğini kabul etmektedir. Her iki durumda da, temsil işlevinin yerine getirilmesi mümkün değildir. Bu iki asiri temsil anlayışının uyumlulaştırılması gerekmektedir. Pitkin'e göre, "temsilci gerçekten bağımsız bir biçimde hareket etmelidir, ancak temsil edilen de, bir anlamda, temsilci vasıtasıyla hareket edebilmelidir".³⁴ "Temsilci, bağımsız olmakla birlikte, seçmenlerin eylemde bulunma ve karar verme yetkisine sahip olduğunu düşünerek hareket ederse, aralarında herhangi bir çatışma doğmaz".³⁵

Günümüz temsili demokrasilerine baktığımızda da, çoğu kez fiilen gerçekleşenin bu olduğunu görüyoruz. Temsilciler, eylemde bulunurken (sorunları parlamentoda tartışırken, pazarlık yaparken, kararları oylarken vb.), belirli ölçülerde bağımsız davranmaktadır, fakat gerçekte, davranışlarını kısmen bağlı oldukları siyasal partiler, kısmen de seçmenler etkilemektedir. Neyin daha belirleyici olduğu, ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Parti disiplininin kati olduğu sistemlerde partinin temsilci üzerindeki etkisinin daha yoğun olduğunu, buna karşın parti disiplininin gevsek olduğu ya da hiç olmadığı sistemlerde, temsilcinin davranışları üzerinde seçmen etkisinin daha belirleyici olduğunu görüyoruz.

Kim, Ne Temsil Ediliyor?:

Sık sık, temsilcinin çıkarları temsil ettiginden bahsettik. Peki, çıkar nedir ve bu çıkarlar kimindir? Ulusun mu, tek tek bireylerin mi, yoksa sınıfların ya da toplumsal sektörlerin mi? Çıkar, genellikle bireylerin belirli konulardaki istekleri, tercihleri olarak tanımlanmaktadır. Çıkarlar, çoğu kez, bireysel olarak algılanmakla birlikte, belirli sosyal kesimlere ait ortak çıkarlardan da söz edebiliriz. Örneğin, işçilerin çıkarları, sanayicilerin çıkarları, köylülerin çıkarları gibi. Aynı şekilde,

³² A.H. Birch, op.cit., s.97.

³³ J.C. Wahlke, op.cit., s.146

³⁴ H.F. Piktin, op.cit., s.154.

³⁵ Ibid., s.166.

çıkarlar, bireysel olarak ifade edilebileceği gibi, örgütler aracılığı ile de ifade edilebilir.³⁶ Burke'e göre, siyasal temsil, çıkarların temsidir ve çıkarın objektif, kısıtlı bağımsız bir gerçekliği vardır. O'na göre, parlamento üyeleri ulus için en iyi olanı anlayabilen ve onu gerçekleştirebilen bir seçkinler grubudur. Ve bu grubun faaliyetleri, gerçek temsildir. Toplumda eşitsizliklerin olması doğaldır ve bunu önlemek imkansızdır. Toplumun çok az bir kesimi iyi eğitilmiş ve becerikli kişilerden oluşmaktadır, geri kalanı ise kendi kendini yönetme bilgi ve becerisinden yoksundur. Bu nedenle, "doğal aristokrasi" adını verdiği bu seçkinler grubunun toplumu yönetmesi kadar normal bir şey olamaz.³⁷ Burke'e göre hükümet, "genel isteğe" değil "akla" dayanmaktadır. Bu nedenle, bir temsilci seçmenlerinin isteklerine değil, kendisinin bildiği "toplumsal iyi"ye göre davranmalıdır. Ne azınlığın ne de çoğunluğun kendi arzuları ile eylemde bulunmaya hakkı vardır. Arzu ve görev birbiri ile çelişen, çatışan kavramlardır. Toplumun tamamının veya bir kısmının arzularına göre görev (toplumu en iyi şekilde yönetme görevi) yerine getirilemez. Yönetme görevi, en iyi şekilde, parlamentoda yapılan tartışmalar sonucu alınan kararlara dayanılarak gerçekleşir.³⁸ Bu görüşleri ile Burke, tek tek bireylere, sınıflara ya da sektörlerle ait çıkarları tanımlamakta, bunun yerine "doğal aristokrasi"nin tecrübe ve akıl ile bulduğu "ortak toplumsal iyi"yi temsil edilmesi gereken çıkar olarak görmektedir. Elbette, Burke'ün temsil tanımı, demokrasi teorisindeki temsilcinin seçmene karşı sorumluluğunu içermemektedir. Temsilci, onu seçenleri değil tüm ulusu temsil etmekte ve hiç kimseye karşı sorumluluğu bulunmamaktadır. Hatta Burke, daha da ileri giderek, seçmen sayısını azaltmanın temsili artıracığını, çünkü bunun seçmenin ağırlığını ve bağımsızlığını artıracığını iddia etmektedir.³⁹ Çünkü, O'na göre temsil, doğru seçilmiş bir seçkinler grubu tarafından yönetilmek, seçim ise, bu seçkinler grubunu bulmak için kullanılan bir araç anlamına gelmektedir.

Burke'ün anlayışının tam karşiti olan liberal temsil anlayışının "çıkarlara" bakışı, sınıfsal ya da sektörel çok bireysel niteliktedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde çıkarların değil bireylerin temsili ön plana çıkmıştır. İngiltere'de ise, bireylerin temsiline yanısıra, çıkar kavramı da bireysel bir kavram haline getirilmiştir. Liberal teorisyenlere göre, "çıkartların" ve "sınıfların" değil, çıkarlara sahip olan "bireylerin" temsili sözkonusudur. Liberalizmde çıkarlar göz ardı edilmemekte, tersine çıkar kavramı çok önemli bir rol oynamaktadır, ancak çıkar, Burke'ün anladığından çok farklı biçimde algılanmaktadır. Tek bir çıkara sahip olan bir ulus ya da sınıf kabul edilmemekte, bireylerin zaman içinde değişen, subjektif çıkarlarının varlığından söz edilmektedir. Çıkartları açıkça tanımlamak, bireylerin ya da grupların belirli bir çıkara sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Örneğin, toprak sahiplerinin çıkarlarından ya da sanayicilerin ortak çıkarlarından söz etmek oldukça zordur, çünkü dinsel, etnik, ideolojik vb. farklılıklar nedeniyle oluşan

³⁶ J.C. Wahlke, *op.cit.*, s.143-44. Bireysel, sınıfsal ve sektörel çıkarlar konusunda bkz. A.H. Birch, *op.cit.*, s.72-86.

³⁷ Ross J.S. Hoffman and Paul Levack, (der.), *Burke's Politics*, N.Y.: Alfred A. Knopf, Inc., 1949, s.397-98.

³⁸ *Ibid.*, s.115.

³⁹ Edmund Burke, *Works*, Vol.I, N.Y.: Harpers, 1847, s.135, aktaran: H.F. Pitkin, *op.cit.*, s.171.

çıklarlar, ortak ekonomik çıkarları kesmektedir. Bu nedenle, insanların zaman içinde değişen çeşitli ihtiyaçlarına göre, çok çeşitli çıkarları vardır. Temsilcilerin görevi, toplumun bu çoğulcu, değişen çıkarlarını korumaktır.

İngiliz “faydacı” yaklaşımına göre, insanların davranışlarını düzenleyen şey, kendi çıkarlarıdır. Faydacı çıkar kavramı, çok daha subjektif ve her birey için kişisel niteliktedir. Her bireyin çıkarını, bireyin kendisinden başka birisinin daha iyi bilmesi mümkün değildir, dolayısıyla bireyin çıkarının en iyi koruyucusu yine kendisidir. Bu nedenle, hiç bir hükümet, halk adına en iyi kararı veremez. Buradan, toplumun baskaları tarafından gerçek temsilinin mümkün olmadığı, temsilcinin ancak kendi çıkarı adına eylemde bulunduğu sonucu çıkmaktadır. Bir temsilcinin en fazla yapabileceği şey, temsil edilenlerin istegine göre eylemde bulunmaktır. O zaman da temsilci, seçmenlerin elinde bir kukladan öteye gidememektedir. Bu nedenle, ya biçimci temsil ya da yansıtma şeklinde temsil mümkün olabilir, fakat bağımsız olarak baskası adına eylemde bulunmak mümkün değildir. Tüm faydacı yazarlar, bir “ortak çıkar” ya da “genel çıkar”ın varlığını kabul etmektedir. Bentham’a göre, her toplumda bir “evrensel çıkar” vardır ki bu, toplumu oluşturan kişilerin çıkarlarının toplamıdır. Herkesin hem kamusal hem de özel çıkarları, hem sosyal hem de kendini gözetken çıkarları vardır. Bireyin kamusal ve sosyal çıkarları “evrensel çıkar” kavramı ile uyusmaktadır. Ancak, her birey, kendi özel ve kendini gözetken çıkarlarını tercih eder. Temsilcilerin görevi, kişilerin kendini gözetken eylemlerini cezalandırıp, sosyal çıkarı gözetken eylemlerini ödüllendirmektedir. Böylelikle, sosyal çıkarları gözetme istegi artacaktır. Kendi çıkarını gözetken birey, zamanla tüm toplumun çıkarını da gözetmeye başlayacaktır.⁴⁰ Tabii, bunun gerçekleşmesi için, önce yasa yapıcının kamusal çıkarın ne olduğunu bilmesi gerekmektedir. Faydacılar, bunun mümkün olduğuna inanmamaktadırlar.

Buna inananlardan biri olan J. Mill’e göre, toplum kendi çıkarlarına ters olan bir çıkara sahip olamayacağına göre, gerekli olan şey, temsilcilerin çıkarlarının toplumun çıkarları ile aynı olmasını sağlamaktır. Bunu sağlamanın yolu ise, temsilcileri hizmet ettikleri toplumun bir parçası yapmaktır. Bu nedenle, görev sürelerini kısa tutarak kendi yaptıkları kanunlara bağlı hale getirmek gerekmektedir. Ancak bu yolla iyi kanun yapmayı onların çıkarına uygun hale getirebiliriz.⁴¹ Mill, yasa yapıcının da toplumun bir parçası olduğuna göre, toplumu ile aynı çıkarları paylaşacağına inanırken, Bentham böyle bir benzerliğe inanmamaktadır. Bununla birlikte, ikisini birbirine yaklaştıran şey, her ikisinin de üstesinden gelemediği, hükümet kontrolünün nasıl sağlanacağı konusudur. Eğer insanlar her zaman kendi çıkarlarını gözetiyor ise, hükümeti nasıl kontrol edeceklerdir? Verdikleri cevap, her ne kadar bireyler kendi çıkarlarını düşünseler de, hepsinin paylaştığı bir ortak çıkarın bulunduğu yönündedir. Ancak, bu hiç de inandırıcı olmayan bir cevaptir.

Modern yazarlar, hala bu problem ile uğraşmaktadır. Bazılarına göre, herkesin kendi çıkarını düşündüğü, bu nedenle kimsenin kimseyi temsilinin mümkün olmadığı doğrudur. Bununla birlikte, insanlar belirli grupların üyeleridir de, bu nedenle kendi çıkarlarının yanısıra, üyesi oldukları grupların çıkarlarını da temsil eder ve onun adına eylemde bulunur. Acaba, parlamenterler de kendilerini,

⁴⁰ J. Bentham, *Works*, (der.) John Bowring, Edinburgh: William Tait, 1843, aktaran: H.F. Piktin, *op.cit.*, s.199.

⁴¹ H.F. Piktin, *op.cit.*, s.201. Ayrıca bkz. A.H. Birch, *op.cit.*, s.55.

bir grubun (toplumun veya seçmenlerinin) üyesi olarak algılıyorlar mı, ya da bunu algıladıkları için ulusun ya da seçmenlerinin çıkarlarını temsil ediyorlar mı?

Buraya kadar değinilen siyasal temsil teorilerini kısaca ele alırsak, modern anlamda temsilin ne olduğu konusunda geniş sınırları olan bir cevaplar dizisi oluşturabiliriz. Piktin, bunları şu şekilde sıralamaktadır: "... temsil, temsil edilenin çıkarına uygun ve onlara karşı sorumlu bir biçimde eylemde bulunmaktır. Temsilci, bağımsız bir biçimde eylemde bulunmalıdır; eylemi takdir etme ve karar verme özelliğine dayanmalıdır; eylem yapan kişi olmalıdır. Temsil edilen de, sadece dikkate alınan değil, bağımsız eylemde bulunabilen ve karar verebilen kişi olmalıdır (olarak algılanmalıdır). Ne yapılacak konusunda temsilci ve temsil edilen arasında çatışma potansiyeli bulunmakla beraber, normalde çatışma olmamalıdır. Temsilci öyle davranmalıdır ki, çatışma olmamalıdır, veya çatışma olursa açıklama yapılmalıdır. Temsilcinin çıkarları açısından iyi bir neden olmaksızın, istekleri ile çıkarları arasında neden uyumsuzluk olduğunu açıklamaksızın, temsilcilerin davranışları ile temsil edilenlerin istekleri arasında sürekli eşitsizlik olmamalıdır."⁴²

Parlamentoların İşlevleri:

Yukarıdaki tartışmalardan da anlaşılacağı gibi, temsilin anlamı, zaman içinde değiştiği gibi, kimin, neyin, ne kadar temsil edildiği, temsilcinin görev ve sorumluluklarının sınırları ülkeden ülkeye ve teorisyenlere göre değişebilmektedir. Temsil, diğerleri adına eylemde bulunmak ve eylemleri ile diğerlerini bağlamak; veya diğerleri adına eylemde bulunmak ve eylemlerinin sonuçlarından sorumlu olmak; veya tüm toplumun tüm özelliklerini olduğu gibi yansıtmak, ancak karar-alma sürecine katılmadan toplumun çıkarlarını sadece ifade etmek; veya toplumu sembolize etmek biçimlerinde tanımlanabilmektedir. Bu tanımların hiç biri tek başına yeterli olmamakla birlikte, her biri temsilin bir yönünü, asiri vurgulayarak da olsa, bize açıklamaktadır. Temsilciler, hemen her ülkede, farklı isimler alabilen bir kurumda (örneğin, parlamento, meclis, kongre, yasama kurumu gibi) toplanmaktadır ki bunlara, genel olarak "parlamento" adı verilmektedir. Temsilin ne anlama geldiği, diğer bir ifadeyle, parlamentonun kompozisyonu ve davranışları, bir ülkede, belirli bir zaman dilimi içinde, temsilcilerin ve seçmenlerin temsili nasıl algılandıkları ve temsilden ne belediklerine göre değişebilmektedir.⁴³ Bu nedenle, temsilin anlamı, zamana, mekana, dolayısıyla ülkeye, ülkenin sosyal ve ekonomik düzeyine, tarihine, kültürüne, ihtiyaçlarına ve rejim tipine önemli ölçüde bağlı görünmektedir. Bununla paralel olarak, temsilcilerin görev yaptığı yer olarak parlamentoların işlevleri de, ülkeden ülkeye ve zamana göre değişebilmektedir.

Bununla birlikte, çeşitli nedenlerle, siyasal sistemin işleyişinde, özellikle karar-alma sürecinde öneminin azalmasına⁴⁴, toplum içinde, kısmen de olsa, gözden düşmesine⁴⁵ ve özellikle son 30-40 yıldır Batı Avrupa'da ve A.B.D.'de temsili

⁴² H.F. Piktin, *op.cit.*, s.209-10.

⁴³ Gerhard Loewenberg, "The Role of Parliaments in Modern Political Systems", G. Loewenberg, (der.), *Modern Parliaments: Change or Decline?*, *op.cit.*, s.4.

⁴⁴ İter Turan, "The Role of Legislatures in Policy Processes", I.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası, Özel Sayı II, Prof.Dr. Cavit Orhan Tütengil'in Anısına Armagan'dan ayrı basım, İstanbul: 1984, *passim*.

⁴⁵ James Bryce, "The Decline of Legislatures", G. Loewenberg, *op.cit.*, s.22-31.

demokrasinin sınırlı bir demokrasi olduğu yolundaki inancın yaygınlaşmasına⁴⁶ rağmen, bütün parlamentoların siyasal sistemin ayakta kalmasına önemli katkılarda bulunan bazı ortak işlevleri bulunmaktadır. David Apter, demokratik olsun ya da olmasın, bütün sistemlerde parlamentoların üç temel işlevinden bahsetmektedir. Bunlar, merkezi kontrol, amaçların belirlenmesi ve kurumsal tutarlılıktır.⁴⁷ Apter'in belirlediği bu işlevleri çok geniş bulan ve bununla temsil ile siyasal süreçte yer alan diğer siyasal unsurların işlevlerini birbirinden ayırmanın mümkün olmadığını öne sürer Birch, her biri kendi içinde alt işlevlere ayrılan üç temel işlevden oluşan, daha geniş ve detaylı bir sınıflandırma önermektedir.⁴⁸ Bu işlevlerden birisi, hükümetin bir dereceye kadar kontrolünü sağlayan popüler kontroldür. Popüler kontrol genel başlığı altında toplanan bu işlevler bütününe, daha detaylı olarak ele alındığında mukabiliyet, sorumluluk ve barışçıl değişim işlevlerini içerdiği görülmektedir. Mukabiliyet, parlamentonun karar alıcıların kamunun çıkar ve görüşlerine mukabil karar almalarını sağlaması; sorumluluk, siyasal liderlerin eylemleri ile halka karşı sorumluluğunu sağlaması; barışçıl değişim ise, bir grup liderin diğer bir grup ile, siddete başvurmadan değiştirilmesini sağlaması anlamına gelmektedir.

Parlamentoların gördüğü ikinci işlev, liderliktir. Liderlik işlevi ile kastedilen, parlamentonun siyasal lider devsirme, liderlere halk desteğini harekete geçirme, liderlerin hem uzun dönemli ulusal çıkarılara hem de anlık baskılara uygun kararlar üretmelerini sağlamaktır.

Parlamentoların üçüncü işlevi, sistemin idame ettirilmesidir. Bununla kastedilen, parlamentonun, vatandaşların desteğini temin ederek sistemin devamına ve düzgün bir biçimde işlemesine katkıda bulunmasıdır. Bu işlevi, parlamentolar, hükümeti mesrulasıtararak; iletişim kanalları yaratarak hükümetin aldığı kararlara "rıza"yı sağlayarak; ve tüm görüşlerin parlamentoda kendini ifadesini kolaylaştırıp birikmiş tatminsizliklerin patlamasını önleyerek, bir anlamda emniyet sübabi işlevi görerek gerçekleştirilmektedir.

Yukarıda çok kısa olarak değinildiği gibi, son 30-40 yıldır, özellikle Batı Avrupa ülkelerinde ve A.B.D.'de temsili demokrasiye yönelik ciddi eleştiriler ve tartışmalar, sık sık, yoğun bir biçimde gündeme gelmektedir. Sistemin yerlesik, resmi kurumları ile, örneğin siyasal partiler ile, partiler veya parlamento içindeki komisyonlar ile veya sendikalar ile organik bağ kurmayan, hatta bu kurumlarla görüşmeyi dahi kabul etmeyen bazı radikal hareketler, eleştirilerinin bir kısmını, yerlesik siyasal düzenin önemli bir parçası olan parlamentolara yöneltmektedirler.⁴⁹ Yesiller, Çevreciler, Feministler, Barış Örgütleri gibi gruplardan oluşan, genellikle kendi içinde hiyerarsik bir yapısı ve bürokrasisi olmayan, gönüllülük ilkesine dayanarak hareket eden ve "Yeni Sosyal ve Siyasal Hareketler" olarak adlandırılan

⁴⁶ Paul Hirst, *Representative Democracy and Its Limits*, Cambridge: Polity Press, 1990, s.22-37.

⁴⁷ David Apter, *Some Conceptual Approaches to the Study of Modernisation*, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1968, s.311.

⁴⁸ A.H. Birch, *op.cit.*, s.107-108.

⁴⁹ Russell J. Dalton, Manfred Kuechler and Wilhelm Bürklin, "The Challenge of New Movements", R.J. Dalton and M. Kuechler, *Challenging the Political Order: New Social and Political Movements in Western Democracies*, Oxford University Press, 1990, s.3-16.

bu hareketler, birinci olarak, parlamenterlerin siyasal partiler ile ilişkilerini eleştirerek, temsil işlevinde parti bağımlılığının temsilin anlamını olumsuz yönde tamamen değiştirdiğini, artık toplumsal çıkarları değil parti çıkarlarının temsil edildiği gerçeğini dile getirmektedirler. İkinci olarak, kurulu siyasal düzenin bürokratik ve hiyerarşik yapısını eleştirerek, böyle bir yapıda gerçek temsilin mümkün olmadığını savunmaktadırlar. Üçüncü olarak ise, bu hareketlerin en azından bir kısmı, her ne biçimde olursa olsun, dolaylı temsilin gerçek temsil olamayacağını, herkesin ancak kendisini ya da her grubun ancak kendi grup çıkarlarını temsil edebileceğini söyleyerek, ancak ve ancak dolaysız temsil ile gerçek temsilin gerçekleştirilebileceğini öne sürmektedirler.

SONUÇ:

Bu son gelişmeler bize, temsilin ve temsili demokrasinin üzerinde yeniden düşünülmesi gereken kavramlar olduğunu göstermektedir. Uluslararası alandaki yeni gelişmeler, gelişen iletişim ve teknoloji ve değişen ulusal sosyal ve ekonomik koşullar, yaşamımızın tüm yönlerini olduğu gibi, yerleşik siyasal kurumları ve değerleri de değişime zorlamaktadır. Nasıl ki, 12. yüzyılda kullanılan “temsili” kavramı, koşulların zorlaması ile birkaç yüzyıl içinde önemli bir anlam değişimine uğradı veya 18. yüzyılın temsili anlayışı ve parlamento yapısı, 20. yüzyılın ilk yarısında anlamsız ve yetersiz görüldü ve bu nedenle bir değişime uğradı ise, yakın zamana kadar anlamlı ve yeterli görülen 20. yüzyılın değerleri de 21. yüzyıla girmiş olan sanayileşmiş, demokratik toplumların ihtiyaçlarına, bazı yönlerden cevap veremez hale gelmiş, zorlamaya başlamıştır. Bu, temsilin ve temsili kurumlarının ortadan kalkması gerektiği anlamına gelmemektedir. Parlamentolar, hala, örneğin rejimlerin mesruiyetini sağlayan en önemli kurumdur, önemli bir iletişim ve çıkarların ifadesi aracıdır, ancak böyle kalabilmesi de, değişen koşullara uyum kapasitesine bağlıdır.

Günümüz modern toplumlarında hakim olan en azından iki temel sorun, siyasal temsili demokrasi açısından giderek daha da önemli araçlar haline getirmektedir. Bu sorunlardan ilki, enformasyon teknolojisinin gelişiminin de kolaylaştırdığı bir gelişme olarak, devletlerin zamanla toplumlara daha fazla nüfuz etmeye başlaması, daha kapsayıcı hale gelmesi ve bunun sonucunda bireylerin özgürlük alanlarının daralmasıdır. Devletin bu anlamda büyümesine paralel olarak gelişen ikinci sorun, kültürel homojenleşmedir. Bununla kastedilen, ulusal devletlerde benzer yaşam biçimlerini (örneğin, benzer giyim tarzları, benzer beslenme alışkanlıkları, benzer kültürel beğeniler vb.) benimseyen kitlelerin giderek büyümesi ve eşitliğin giderek aynılığa dönüşmesidir. Vatandaşlığın eşitlik boyutunun aynılığa doğru evrilmesi, bireylerin farklı kültürel atmosferlerde nefes almalarını zorlastırmaktadır. Bu iki gelişme, demokrasinin totalitarizm karşısında aslında ne kadar kirilgan ve savunmasız olduğunu göstermektedir. Bireyi birey yapan farklılıkların korunması ve eşitlik için özgürlüğün feda edilmesi tehlikesinin giderilmesi noktasında, siyasal temsilin işlevinin ne kadar hayati olduğu daha belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- Apter, David, *Some Conceptual Approaches to the Study of Modernisation*, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, 1968.
- Bealey, Frank, *Democracy in the Contemporary State*, Oxford: Clarendon Pres, 1988.
- Birch, A.H., *Representation*, N.Y.: Praeger Publ., 1971.
- Bryce, James, "The Decline of Legislatures", Gerhard Loewenberg, (der.), *Modern*
- *Parliaments: Change or Decline?*, Chicago, Ill.: Adline and Atherton, Inc., 1971,
- s.21-32.
- Burke, Edmund, *Works*, Vol.I, N.Y.: Harpers, 1847.
- Dahl, Robert, *Democracy and Its Critics*, New Haven: Yale University Pres, 1989.
- Dalton, Russell J., Manfred Kuechler and Wilhelm Bürklin, "The Challenge of New
- *Movements*", Russell J. Dalton and Manfred Kuechler, (der.), *Challenging the Political Order: New Social and Political Movements in Western Democracies*, Oxford University Pres, 1990, s.3-20.
- Hoffman, Ross J.S. and Paul Levack, (der.), *Burke's Politics*, N.Y.: Alfred A. Knopf, Inc., 1949.
- Hirst, Paul, *Representative Democracy and Its Limits*, Cambridge: Polity Pres, 1990.
- Larsen, J.A.O., *Representative Governments in Greek and Roman History*, Berkeley: University of California Pres, 1955.
- Loewenberg, Gerhard, "The Role of Parliaments in Modern Political Systems", G.
- Loewenberg, (der.), *Modern Parliaments: Change or Decline?*, Chicago, Ill.: Adline and Atherton, Inc., 1971, s.1-20.
- Mill, J.S., *Utilitarianism, Liberty and Representative Government*, London: J.M. Dent and Sons, 1947.
- Mohanan, Arthur, *Consent, Coercion and Limit: The Medieval Origins of Parliamentary Democracy*, Leiden: E.J. Brill, 1987.

- Pitkin, Hanna Fenichel, The Concept of Representation, Berkeley, L.A.: University of California Pres, 1972.
- Turan, Ilder, "The Role of Legislatures in Policy Processes", I.Ü. İktisat Fakültesi
- Mecmuası, Özel Sayı II, Prof.Dr. Cavit Orhan Tütengil'in Anısına Armagan'dan ayrı basım, İstanbul: 1984.
- Wahlke. John C., "Policy Demands and System Support", Gerhard Loewenberg, (der.), Modern Parliaments: Change or Decline?, Chicago, Ill.: Adline and Atherton, Inc., 1971, s.141-71.
- Weber, Max, The Theory of Social and Economic Organization, N.Y.: The Free Pres, 1947.